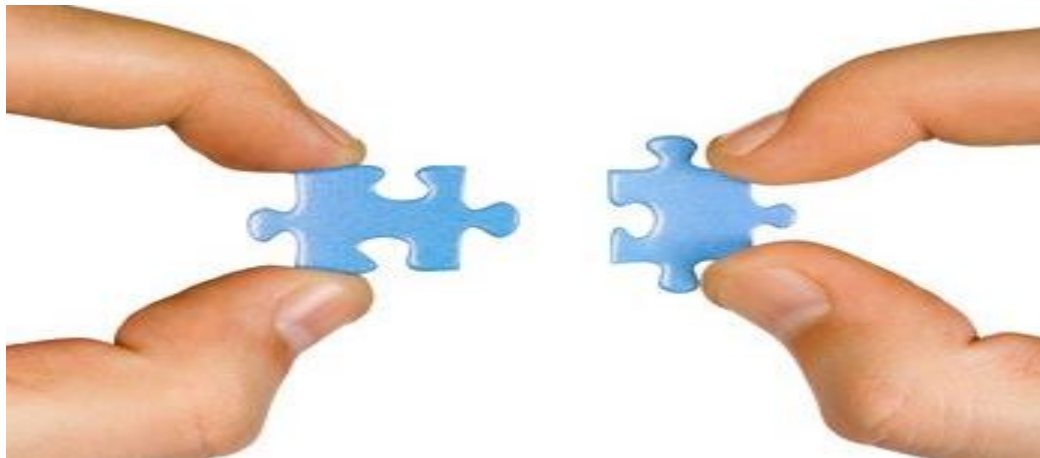

Νεοελληνική Γλώσσα Β' Γυμνασίου

Ενότητα 2-Είδη των Συνθέτων

Σύνθεση ονομάζεται η διαδικασία σχηματισμού μιας νέας λέξης από δύο ή περισσότερες άλλες λέξεις.

- ✓ Οι λέξεις που χρησιμοποιούνται για να συνθέσουν τη νέα λέξη λέγονται **συνθετικά**.
- ✓ Το πρώτο μέρος της νέας λέξης λέγεται **πρώτο (α') συνθετικό** και το δεύτερο μέρος **δεύτερο (β') συνθετικό**.
- ✓ Η νέα λέξη που σχηματίζεται με τη διαδικασία της σύνθεσης ονομάζεται **σύνθετη λέξη ή σύνθετο**.

π.χ: κρασί + ποτήρι = κρασοπότηρο

↓
↓
↓

α' συνθετικό
β' συνθετικό
σύνθετη λέξη ή σύνθετο

Τα σύνθετα χωρίζονται σε κατηγορίες ανάλογα με **τη σχέση του πρώτου με το δεύτερο συνθετικό**. Ειδικότερα, διακρίνονται σε (είδη συνθέτων):

α. Παρατακτικά: τα δύο συνθετικά **παρατάσσονται** το ένα δίπλα στο άλλο. Τα αναγνωρίζουμε, εάν μπορούμε να συνδέσουμε τα δύο συνθετικά με το «και».

ΠΡΟΣΟΧΗ: Το α' και β' συνθετικό των παρατακτικών συνθέτων ανήκουν στην ίδια γραμματική κατηγορία, π.χ.

Γραμματική Κατηγορία	α' συν.		β' συν.	σύνθετο
ουσ. + ουσ.	ψωμί	+	τυρί	→ ψωμοτύρι (ψωμί και τυρί)
επίθ. + επίθ.	άσπρος	+	μαύρος	→ ασπρόμαυρος (άσπρος και μαύρος)
ρήμα + ρήμα	πηγαίνω	+	έρχομαι	→ πηγαينوέρχομαι (πηγαίνω και έρχομαι)
επίρρ. + επίρρ.	νότια	+	δυτικά	→ νοτιοδυτικά (νότια και δυτικά)

β. Προσδιοριστικά: Το πρώτο συνθετικό (που μπορεί να είναι ουσιαστικό, επίθετο, επίρρημα, πρόθεση) **προσδιορίζει** το δεύτερο, δίνει δηλαδή μια συγκεκριμένη πληροφορία (ένα χαρακτηριστικό) για το δεύτερο συνθετικό.

Γραμματική Κατηγορία	α' συν.		β' συν.	σύνθετο
ουσ. + ουσ.	τυρί	+	πίτα	→ τυρόπιτα (πίτα με τυρί)
επίθ + ουσ.	άγριος	+	χοίρος	→ αγριόχοιρος (άγριος χοίρος)
επίρρ. + ρήμα	σιγά	+	ψιθυρίζω	→ σιγοψιθυρίζω (ψιθυρίζω σιγά)

Αρκετές φορές (αλλά όχι πάντα) μπορούν να αποδοθούν με τη φράση «εκείνος που είναι».

Παραδείγματα:	
ελαφρόπετρα	πέτρα που είναι ελαφριά
πικραμύγδαλο	αμύγδαλο που είναι πικρό
χαμόκλαδο	κλαδί που είναι χαμηλά

γ. Κτητικά: αναλύονται με τη φράση «εκείνος που έχει....» και συνήθως σχηματίζονται με επίθετο + ουσιαστικό.

Γραμματική Κατηγορία	α' συν.		β' συν.	σύνθετο
επίθ + ουσ.	καλός	+	καρδιά	καλόκαρδος (εκείνος που έχει καλή καρδιά)
επίθ + ουσ.	γαλανός	+	μάτια	γαλανομάτης (εκείνος που έχει γαλάζια μάτια)
επίθ + ουσ.	μεγάλος	+	σώμα	μεγαλόσωμος (εκείνος που έχει μεγάλο σώμα)

δ. Αντικειμενικά. Σ' αυτά το ένα συνθετικό είναι ρήμα και το άλλο λειτουργεί σαν αντικείμενο του ρήματος.

Γραμματική Κατηγορία	α' συν.		β' συν.	σύνθετο
Ουσ. + ρήμα	χαρτιά	+	παίζω	χαρτοπαίκτης (τι παίζω; = χαρτιά)
Ουσ. + ρήμα	χόρτα	+	τρώω	χορτοφάγος (τι τρώω; = χόρτα)
Ουσ. + ρήμα	διήγημα	+	γράφω	διηγηματογράφος (τι γράφω; διήγημα)
Ουσ. + ρήμα	άνεμος		δείχνω	ανεμοδείκτης (τι δείχνει; τον άνεμο)

Όταν το ένα συνθετικό είναι ουσιαστικό και το άλλο ρήμα, το ουσιαστικό μπορεί επίσης να λειτουργεί ως υποκείμενο του ρήματος:
π.χ. ηλιοβασίλεμα (ο ήλιος βασιλεύει)

Η μορφή των συνθέτων: το συνδεδετικό φωνήεν

Συνδεδετικό φωνήεν ονομάζεται το -ο- που εμφανίζεται ανάμεσα στο θέμα του α' συνθετικού (όταν αυτό είναι κλιτό) και στο β' συνθετικό (όταν αυτό αρχίζει από σύμφωνο)

π.χ. στομάχι + πόνος = στοχοπόνος,
 τσίχλα + φούσκα = τσιχλόφουσκα,
 σιγά + τραγουδώ = σιγοτραγουδώ,
 μικρή + μεγάλη = μικρομέγαλη,

• Όταν το πρώτο συνθετικό είναι επίθετο σε -ύς διατηρείται συνήθως το -υ- .

π.χ. βαθύς + πλούτος = βαθύπλουτος,
 βαρύς + χειμώνας = βαρυχειμωνιά,
 πολύς + γλώσσα = πολύγλωσσος

• Όταν το β' συνθετικό αρχίζει από φωνήεν (κυρίως α ή ο), συνήθως το συνδεδετικό -ο- δεν εμφανίζεται

π.χ. άγριος + άνθρωπος = αγριοάνθρωπος > αγριάνθρωπος
 κάρβουνο + αποθήκη = καρβουνοαποθήκη > καρβουναποθήκη
 γλυκός + ανάλατος = γλυκοανάλατος > γλυκανάλατος

• Εξαίρεση: Εννοείται ότι το συνθετικό φωνήεν ο δε χάνεται πάντα· υπάρχουν και αρκετές περιπτώσεις όπου διατηρείται,

π.χ. βόρειος + ανατολικός = βορειοανατολικός
 μεγάλος + αστός = μεγαλοαστός

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Α. Να σημειώσετε με ένα Χ σε ποια κατηγορία συνθέτων ανήκουν τα σύνθετα του παρακάτω πίνακα.

	Παρατακτικά	Προσδιοριστικά	Κτητικά	Αντικειμενικά
σκληρόκαρδος			X	
κτηνοτρόφος				X
αγριολούλουδο		X		
τρεμοσβήνω	X			
λαχανόκηπος		X		
καλότυχος			X	
χορτοφάγος				X
φτωχόσπιτο		X		
γλυκόξινος	X			
στριφογουρίζω	X			
μεγαλόσωμος			X	
αγγειοπλάστης				X
αετοφωλιά		X		
χαμηλόφωνος			X	

Β. Να δημιουργήσετε σύνθετες λέξεις με τα παρακάτω ζεύγη λέξεων, προσέχοντας σε ποιες περιπτώσεις χρειάζεται το συνδετικό φωνήεν – ο – .

ανάβω + σβήνω: **αναβοσβήνω**
 σιγά + μιλώ: **σιγομιλώ**
 ζάχαρη + πλάθω: **ζαχαροπλάστης**
 διάστημα + άνθρωπος: **διαστημάνθρωπος**
 μεγάλος + έμπορος: **μεγαλέμπορος**
 νύχτα + πουλί: **νυχτοπούλι**
 ελαφρύς + πέτρα: **ελαφρόπετρα**

Γ. Να χωρίσετε τις λέξεις στα συνθετικά τους και προσπαθήστε να βρείτε το είδος τους:

Σύνθετη λέξη	Α' συνθετικό	Β' συνθετικό	Είδος
καλόκαρδος	καλός	καρδιά	κτητικό
κτηνοτρόφος	Κτήνος(=ζώο)	τρέφω	αντικειμενικό
χαρτοπαίκτης	χαρτί	παίζω	Αντικειμενικό
ψηλόλιγνος	ψηλός	λιγνός	παρατακτικό
ασπρομάλλης	άσπρος	μαλλιά	κτητικό
πεζογράφος	πεζός	γράφω	αντικειμενικό
σημαιοφόρος	σημαία	φέρω	αντικειμενικό
ψηλομύτης	ψηλά	μύτη	κτητικό
φαγοπότι	φαϊ	ποτό	παρατακτικό
βιβλιοπώλης	βιβλίο	πουλώ	αντικειμενικό

Δ. Να σχηματίσετε σύνθετα με τις παρακάτω λέξεις και να προσπαθήσετε να βρείτε το είδος τους:

Α' συνθετικό	Β' συνθετικό	Σύνθετη λέξη	Είδος
άγρια	λουλούδια	αγριολούλουδα	παρατακτικό
ημέρα	μήνας	ημερομηνία	παρατακτικό
σπίτι	νοικοκυρά	σπιτονοικοκυρά	προσδιοριστικό
ήλιος	βασίλεμα	ηλιοβασίλεμα	αντικειμενικό
καστανιά	χώμα	καστανόχωμα	προσδιοριστικό
καστανός	μάτι	καστανομάτης	κτητικό
μπαίνω	βγαίνω	μπαινοβγαίνω	παρατακτικό
όλη	μέρα	Ολημερίς/ ολοήμερο	προσδιοριστικό
σύνταξη	έχω	συνταξιούχος	αντικειμενικό

Ε. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα:

ΟΡΙΣΜΟΣ ΕΝΝΟΙΑΣ	ΣΥΝΘΕΤΗ ΛΕΞΗ	ΕΙΔΟΣ ΣΥΝΘΕΤΟΥ
1. Πλοίο που χρησιμοποιείται για το σπάσιμο (θραύση) των πάγων	παγοθραυστικό	αντικειμενικό
2. Άνθρωπος με διαφορετική θρησκεία	αλλόθρησκος	προσδιοριστικό
3. Σπίτι με 2 ορόφους	διώροφο	προσδιοριστικό

4. Έχει προσόντα	προσοντούχος	αντικειμενικό
5. Κόβει κι απ' τις 2 πλευρές	δίκοπο	προσδιοριστικό
6. Έχει ωραία (καλή) φωνή	καλλίφωνος	κτητικό
7. Μισεί τις γυναίκες	μισογύνης	αντικειμενικό
8. Λάδι και λεμόνι	λαδολέμονο	παρατακτικό
9. Μιλά πολλές γλώσσες	πολύγλωσσος	αντικειμενικό
10. Ασχολείται με την εξόρυξη μετάλλων	μεταλλωρύχος	αντικειμενικό
11. Του αρέσει να παίζει χαρτιά	χαρτοπαίκτης	αντικειμενικό
12. Τραγουδώ σιγά	σιγοτραγουδώ	προσδιοριστικό

Στ. Αντικαταστήστε τις υπογραμμισμένες λέξεις με σύνθετα.

1. Εργαζόταν μέρες και νύχτες. **Μερόνυχτα/νυχθημερόν**
2. Ο μαΐστρος είναι άνεμος βόρειος και δυτικός. **βορειοδυτικός**
3. Έμπαινε και έβγαινε σκεφτικός. **Μπαινόβγαινε**
4. Το σπίτι του βρισκόταν νότια και δυτικά. **νοτιοδυτικά**

Ζ. Να αντικαταστήσετε τις λέξεις των παρενθέσεων με σύνθετες.

1. Το (βασίλεμα του ήλιου) **ηλιοβασίλεμα** τον βρήκε στο εργαστήρι.
2. Οι κάμποι γέμισαν (άγρια λουλούδια) **αγριολούλουδα**.
3. Ο δρόμος είναι (στρωμένος με λίθους) **λιθόστρωτος**.
4. (Περπατούσε σιγά) **Σιγοπερπατούσε** και σταματούσε στις βιτρίνες.
5. Τα κεντήματα που αγόρασε είχαν μεγάλη αξία, γιατί ήταν (καμωμένα – ποιώ με το χέρι – χειρ) **χειροποίητα**.
6. Όταν τον (είδα ξανά) **ξαναείδα** φαινόταν αγνώριστος.
7. Ο αδερφός του είναι (αυτός που έχει πράσινα μάτια) **πρασινομάτης**.
8. Το (χώμα της καστανιάς) **καστανόχωμα** είναι πολύ καλό για τα λουλούδια.
9. Το πολίτευμα στο οποίο έχει τη δύναμη (κράτος) ο λαός (δήμος) λέγεται **δημοκρατία**.
10. Ο Όμηρος παρουσιάζει την αυγή (να έχει ρόδινα δάχτυλα) **ροδοδάχτυλη**.
11. Αυτός (έχει κακούς τρόπους) είναι **κακότροπος**.

Η. Να συμπληρώσετε τα κενά με τις σύνθετες λέξεις:

- Πώς λέγεται.....

1. Αυτός που κλέβει (συλώ) ιερά: **ιερόσυλος**
2. Όποιος πουλά βιβλία: **βιβλιοπώλης**
3. Αυτός έχασε άσκοπα τη μέρα του: **χασομέρης**
4. Ο τεχνίτης που φτιάχνει (ποιώ) έπιπλα: **επιπλοποιός**
5. Το ζώο που τρώει (έφαγε) τα μυρμήγκια: **μυρμηγκοφάγος**
6. Αυτός που άρχει του πλοίου (ναυς): **ναύαρχος**
7. Αυτός που θέτει τους νόμους: **νομοθέτης**